

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. Tlaevere, O. Tšief.



Riigivõimude ja kodanike vahel

Sisu:

Riigivõimu suvereniteedi piiridest maareformi küsimuses — J. Jans. — Mõnda maal elavate kodanikkude kohta käivaist seadustest — Notar M. Uesson. — Riigikohtu tegelus. — 1924. a. kohtute arvustik. — Lisa: 1924 a. Riigikohtu otsused, lhk. 17—48.

Riigi suvereniteedi piiridest maareformi küsimuses.

II.

III. B. E. S. III köite § 868.

Nagu juba seletatud, nõuab hr. Gyldenstubbe oma artiklis, et maksva Eraõiguse põhimõtteid maareformi alal kindlasti silmas peetaks. See olevatki maaseaduse andjate tahtmine olnud. Ta kirjutab:

„Maaseaduse § 1—14 moodustavad ekspropriatsiooni-seaduse B. E. S. § 868. mõttes.“

Iseäraline lõbu on kuulata, kui teised seletavad, mis seaduse väljatöötamisel olevat mõeldud. Olin kõik aeg Asutava Kogu maakomisjoni liige ja minu ettepanekul tuletatigi maaseaduse kava kokkuseadmisel Balti Eraseadust esimest kord meelde, nimelt siis, kui tarvis oli kindlaks määrata, missuguseid maid võõrandada. B. E. S. § 868. ei nimetatud maakomisjonis minu mälestuse järele kordagi, kuigi tasuküsimusest palju räägiti. Igatahes on küll õige, et kodanliste erakondade esindajad olid põhimõtteliselt tasu maksmise poolt ja pidasid seda maksva seadusega kokku-

kõlas olevaks. Täie turuhinna maksmisest ei rääkinud aga ka nemad, mille tõenduseks on muu seas rahvaerakonna ettepanekud (põllumehed üldse ettepanekuid ei teinud esindajate vähesuse pärast), mis minu artiklis¹⁾ „Mõned jooned“ jne. on avaldatud. Sotsialistid eitasid tasu maksmist täiesti. Hr. Gyldenstubbe oletus ei ole seepärast seadusandliste motiivide seisukohalt mitte õige. Ta ei ole õige ka vormiliselt seisukohalt asja peale vaadates. B. E. S. § 868. p. 6. nõuab, et omanikule enne võõrandamist täis tasu peab antama. Maaseadus on aga tasuküsimuse üldse lahtiseks jätnud, kuid mõisad võõrandanud. Samuti kahtlane on hr. Gyldenstubbe oletus ka Balti õiguse ajaloo vaatepunktilt.

Kätte võttes Balti Eraõiguse III köite ametliku väljaande 1864. aastast leiame, et

§ 868. all kõigi teiste selle paragrahvi punktide (selles § on üldse 6 punkti) allikad ära on näidatud, ainult kõne all oleva sundvõõrandamise kohta käiva 6. punkti allikaid mitte. Muidu on B. E. S. III kõites iga paragrahvi allikad üles antud, ja kuigi sellel absoluutset tähtsust ei ole, siis on nüüsguse allikate äratähendamisega ometi seda tahetud tõendada, et B. E. S. III kõide ei sisalda uut õigust, vaid põhjeneb terveni endise maksva õiguse peal. Nii olid kohalikud rüütelkonnad ja linnad palunud¹⁾ ja nii oli ka kõigekõrgemalt poolt kästus.²⁾ § 868. p. 6. asjus ei ole seda käsku nähtavasti mitte täidetud ja see on huvitav asjaolu, mida ligemalt peame vaatlema.

Võiks otsekohe küsimuse tõsta: kas ei ole § 868. p. 6. mitte seadusevastasel teel B. E. S. III kõitesse sattunud? Nolde tähendab oma juba nimetatud raamatus (p. 2), et „Kõik raskus Speranski poolt seatud ülesande täitmisel (B. E. S. kodifitseerimisel; J. J.) langes kohalikkude jõudude õlgadele, ja aadli- ning linnakorporatsioonide ajaloos on osavõtt kodifikatsiooni-tööstest üheks valguserikkamaks ja auväärisemaks leheküljeks.“

Kuna äärmine omakasupüüd ja õiguste „väljatrotsimine“ on Balti sakslaste ajalooline omadus, siis ei oleks midagi imelikku, kui me siin seadusevastasust võiksim konstateerida. Loogiline on, et me küsimuse lahendamisel kõige pealt Balti Eraõiguse III kõite maksmapaneku manifesti³⁾ tähele paneme. Seal on lõpp-punkt (3), mis „uue õiguse“ maksmapanekut näib puudutavat. Ta käib järgmiselt:

„3) Статьи сего свода, заключающія в себѣ необходимыя къ дѣйствовавшим доселѣ законамъ дополненія, примѣняются лишь къ тѣмъ дѣламъ, кои возникнутъ по обнаруженіи свода.“

1) Vaata Nolde, Очерки etc. sissejuhatus.

2) П. С. З. NN. 888 ja 889, 1828. a., vaata ka П. С. З. NN. 20.010 ja 20.014.

3) Avaldatud 25. nov. 1864. a. П. С. З. N. 41443.

Näib, nagu oleks sellega igasuguste uute paragrahvide ja punktide ülesvõtmine Balti Eraseaduse III kõitesse sanktsioneeritud. Tegelikult aga on asi vähe teisiti olnud. On niimoodi toimetatud, et kui tekkis tarvidus uues seadustikus vahkordi normeerida, mille kohta maksva õiguse kindlakstegemiseks allikates andmed puudusid, siis pandi küsimus kõigekõrgemale poole heakskiitmiseks ette. Nii on toimetatud näit. mõisate koosseisu ja omandamise õiguse küsimustes, mille kohta käib minu poolt juba nimetatud krahv Bludovi ettekanne 5. VI 1841. a. Et § 868. p. 6. maksvuse kohta selgusele jõuda, tekib vajadus järele vaadata, kas temas sisalduvad normid olid juba varemini Baltimaal maksvusel olnud või on tema kohta kõigekõrgem otsus olemas.

Normi vanaduse kohta mõõduandev võiks olla Dr. Bunge arvamine. Tema tõendab 1847. a.¹⁾ et ühiskondlikkudeks otstarveteks sundvõõrandamise määrused puuduvad Balti Eraõiguses, kuna küsimuse kohta on olemas ainult maapäeva kodukorra § 15 1827. aastast. Speranski kava järele pidi Balti Eraõigusena kodifitseeritama ainult seda, mis kohalikes oludes välja kujunenud, kuna ülejäänud vahkorrad pidid lahendatama üleriikliste seaduste põhjal. Üleriiklisi seadusi kohalike seadustena kodifitseerida ei olnud mitte lubatud ja pole seesugust püüt Vene valitsus kunagi tunnistanud. Sellepärast ei leia me ka kuskilt tõendust, et § 868. p. 6. ülesvõtmise kohta meie eraseadusesse oleks antud kõigekõrgem nõusolek. Tähendab, maksva, kodifitseerimisele kuuluva õiguse täiendusena ei saa seda normi võtta. Meile hakkab niiviisi selguma tema allikate äratähendamise puudumine seadustikus. Nii uskumata kui see alguses näib, ligineme aegamööda loogilisele järeldusele, et meil käesoleval juh tumusel ikka tõesti tegemist on seadus-

1) Dr. Bunge, Privatrecht I, Reval 1847, Cap. 99.

andlise kontrabandiga. Edasi juureldes leiame toodud tõendustele veel lisa.

B. E. Õ. III köite 1912. a. järg toob § 868. juurde märkuse I, milles on üteldud, et sunniviisil riiklikeks või kogukondlikeks vajadusteks võõrandatava maa eest tasumaksu küsimus lahendatakse üldriikliste seaduste põhjal niisugustel korradel, kui selleks puuduvad kohalikud õiguses vastavad määrused. See märkus on jõusse astunud 1889. a. 9. juuli seaduse põhjal.¹⁾ Tema mõte ei ole kohe arusaadav, sest § 868. p. 6. annab üldnormi, nii et mingisugust kahtlust ei oleks tohtinud olla vastavate tasumääruste olemasolemise kohta. Tõepoolest võib 1889. a. märkust seletada nii, et Vene valitsus üldse kunagi § 868. p. 6. pole tunnustanud, ja nähtavasti minu poolt eespool toodud kaalutlemistel. Balti saksad aitavad ise veel kaasa, et seda arvamist kindlustada.

Advokaat H. von Broeckeri poolt koos prof. Engelmanniga 1902. a. väljaantud saksakeelses Balti Eraõiguse III köite väljaandes leiame kõne all oleva § 868. p. 6. allikatena äranäidatud mitmesugused võõrandamise eriseadused 1858.—1887. aastani. Kui neid vene täielisest seadustikust (II. C. 3.) järele vaadata, selgub, et mitte ühte ainust võõrandamist pole toimetatud B. E. Õ. III köite põhjal, ja seega on nende võõrandamise seaduste näitamine § 868. p. 6. allikatena täiesti põhjendamata. Ainult maavõõrandamine Riia-Dünaburi raudtee tarvis 1858. aastal on sündinud ilma selge sõnaga ütle mata, missugused seadused tasumaksu ja muudes küsimustes tarvitusele peavad võetama, kuid et sel ajal veel B. E. Õ. III köidet olemas ei olnud, siis ei võinud temast juttu olla. Kõigis teistes võõrandamise seadustes on *expressis verbis* määratud, et võõrandamine sünnib üldriikliste seaduste põhjal (на основании общих для Империи законов). Broecker ja Engel-

mann on seega katsunud seaduseraamatuse seda mahutada, mis sinna ei kuulu. Tähtis on siin aga asjaolu, et mõlemad silmapaistvad Balti saksa õigusteadlased niiviisi omalt poolt, kokkukõlas Dr. Bunge arvamisega, tõendavad, et § 868. p. 6. on pärit Vene üldriiklisest õigusest. Selle vastu tõendab prof. Erdmann oma „System des Privatrechts“ II, Riga 1891, p. 186:

„Eine subsidiäre Anwendung allgemeiner russischer reichsrechtlicher Normen ist weder als durch Gewohnheitsrecht geschehen nachweisbar, noch mit dem Art. 868, Anmerkung 1¹⁾ in Einklang zu bringen.“

Dr. Bunge läheb temast täiesti lahku. Ta kirjutab oma juba nimetatud õppe raamatus 1877. a., lehekülj 204, märkus b lõpp: „Im übrigen müssen hier (s. o. ekspropriatsiooniküsimuses) wohl die Bestimmungen des neueren russischen Rechts über Expropriation und Entschädigung für dieselbe in Anwendung treten, namentlich wenn die Abtretung zum Besten des Staates geschieht. Swod der bürgerlichen Gesetze (Bd. X) Art. 488—505.“

Nii on see ka tegelikult olnud, nagu juba eespool seletatud. Erdmanni seisukoht on selle järele nähtavasti kujunenud soovi põhjal Balti eri-seisukohta õpetlase autoriteedi läbi kaitsta, ilma et tõsiasiad tema arvamist küllaldaselt toetaksid. Ta ei tõenda oma väiteid ühegi näitega.

Mul ei ole käesolevas artiklis võimalik pikemalt peatuda B. E. Õ. § 868. p. 6. teksti tekkimise ajaloo juures. Täheandan ainult, et nähtavasti on kõik järgmine olnud.

Vene Sead. Kogu X köide seati kokku, nagu teada, Prantsuse *Code civil*'i põhjal, kus ekspropriatsiooni kohta määrused leidsid, mis siis ka Vene tsiviilseadustikku

1) II. C. 3. 1889. a. N. 6188 XVIII.

1) See märkus muudeti 1889. aastal ära, nii et Erdmanni väite põhjendus kõlab anokronismina.

mahutati. Saksa tsiviilseadustes ei ole seniajani sarnast määrust (ka Helveetsia 1903. a. tsiviilkoodeks ei tunne sundvõõrandamist eraõiguse korras). Balti Eraõiguse III köite § 868. p. 6. on võetud, nagu juba toodud asjaoludest võib järeldada, Vene tsiviilseadustikust. Tekstide võrdlus on õpetlik. *Code civil* § 545.¹⁾ käib järgmiselt:

Nul ne peut être contraint de céder sa propriété, si ce n'est pour cause d'utilité publique, et moyennant une juste et préalable indemnité.

Vene tsiviilseadustiku § 575. tekst on järgmine:

Принудительное отчуждение недвижимых имуществ, равно как и временное занятие их, или же установление права участия в пользовании ими, когда сие необходимо для какой-либо государственной или общественной пользы, допускается не иначе, как за справедливое и приличное вознаграждение.

B. E. Ö. III köite § 868. p. 6. käib saksa keeles järgmiselt:

Wider Willen des Eigentümers hört das Eigentum auf: 6) durch Zwangsentziehung oder Expropriation, wenn eine solche zum Wohl des Staates oder des Gemeinwesens unerlässlich, und in jedem einzelnen Falle durch ein Allerhöchstes Gesetz angeordnet ist. Ihr geht die vollständige Entschädigung des zu Expropriierenden voraus.

Venekeelne § 868. p. 6. tekst läheb saksakeelsest lahku, nimelt puudub temas tingiv lause: „wenn eine solche zum Wohl des Staates oder des Gemeinwesens unerlässlich“. See lause on Prantsuse ja Vene koodeksis mõlemas olemas: si ce n'est pour cause d'utilité publique; когда сие необходимо для какой-либо государственной или общественной пользы. Vene- ja saksakeelne lause on silma nähtavalt prantsuse algteksti parafraas. Muudes

osades on lahkuminekuid. *Code civil* ei sisalda määrust, et võõrandamine peab iga kord sündima eriseadusega. Vene X köite § 576. nõuab selleks kõige kõrgemat ukaasi (все случаи... определяются именными Высочайшими указами), samuti B. E. Ö. § 868. p. 6 (vaata tekst) saksakeelses algkirjas (in jedem... Falle durch ein Allerhöchstes Gesetz), kuna venekeelne tekst ainult seadusest räägib (в силу особого, на каждый данный случай, закона). Saksakeelne § 868. p. 6. tekst on seega Vene X köite § 576. tekstiga rohkem sarnane kui tema vastav venekeelne tõlgend.

Niiviisi oleme tekstuaalselt B. E. Ö. § 868. p. 6. allika kindlaks teinud, järjekult ka tõendanud, et ta õigusepärast meie eraseadustikus ei tohiks olla. Sellest räägime veel kord allpool. Enne vaatleme käesoleva artikli otstarbe seisukohalt huvitavat tasuküsimust. *Code civil* nõuab, et tasu võõrandatava varanduse eest olgu „juste et préalable“ (õiglane ja võõrandamise eel makstav); vene X köite nõuab õiglast ja viisakat (справедливое и приличное) tasu, ja arvesse võttes sama seadustiku § 589. ja teisi tuleb oletada, et see peab olema makstud kohe võõrandamise puhul; B. E. Ö. on mõlematest, nii Prantsuse kui Vene, koodeksitest resoluutsem, ta nõuab täielist ja võõrandamise eel makstavat tasu: Ihr geht die vollständige Entschädigung des zu Expropriierenden voraus. Võime hüüda: *ex ungue leonem!* Balti sakslane on maailma keskpunkt, tema ei tunne mingisugust oma huvide piiramist. Mingu riik või rahvas hukka, tema peab enda omanduse eest turuhinna ja veel rohkem saama. Igatahes on täieline tasu hoopis teine kui õiglane tasu. Vene X köite § 575. teksti järele otsustades näivad seaduseandjad eeldanud olevat, et õiglane tasu võib ka nullile ligineda, ja sellepärast on nad juurde lisanud, et tasu olgu peale selle, et ta õiglane on, viisa-

1) Tsiteerin kõige uuemaid väljaandeid.

kas (приличное). See on ekspropriatsiooni korral hindamistegevuse piiramine miinimumi suhtes. Vene õiguse ajaloo seisukohalt on X kõite määrus seletatav, sest kaugemale Vene ajaloosse vaadates leiame, et seal riiklised huvid on domineerinud erahuvid üle ja alles uuema ajal on eraomandus seal Rooma õiguse mõttes välja kujunenud, millele juurde tuleb lisada, et enamlased selle aremise jälle tühja on teinud ja Vene algupära juurde tagasi pööranud. Igatahes tuleb ära märkida, et peale Balti Eraõiguse III kõite kuskil sundvõõrandamise puhul riiklisteks või kogukondlisteks vajadusteks täie tasu nõudmisega pole esinetud. Meie maksev tsiviilseadustik on selles mõttes *unicum*. Kuid just selles osas ei ole ta maksev, Vene seadusandluse põhjal (vaata märkus I § 868. juurde, 1912. a. järg). Kuid nagu mitmele korrale juba toonitatud, terve § 868. p. 6. ei ole maksev, pole seda kunagi olnud. Võtan tõendused kokku:

1. Enne Balti Eraõiguse III kõite kokkuseadmist ei olnud vastavat erinormi Baltimaal maksmas.

2. Eriseadusega või seadusejõulise määrusega pole kõne all olevat normi Balti Eraõiguse kodifitseerimise ajal Baltimaal maksma pandud.

3. Tekstuaalselt on tõendatud, et B. E. Ö. § 868. p. 6. on võetud Vene X kõitest, kuna selle juures teada on, et üldisi Vene seadusi ei tohitud Balti Eraõigusena kodifitseerida.

4. Eriti tasuküsimuses on kõne all olev B. E. Ö. III kõite § 868. p. 6. täiesti seadusevastaselt tekkinud, sest et ka Vene X kõites vastavat normi ei leidu. On kodifitseeritud täitsa olematu õigus.

5. Vene valitsus on asunud eelmises lõikes tähendatud seisukohal, ei ole 1864.—1887. aastani ühtegi sundvõõrandamist B. E. Ö. § 868. p. 6. põhjal toimetanud ja on lõppeks 1889. aastal selle punkti tasuküsimuse osas vormilikult olematuks

tunnistanud, millega õieti terve § 868. p. 6 seadusevastaseks tunnistati.

Seega oleksid ekspropriatsiooni suhtes Eestis maksvad Vene X kõite vastavad määrused (§ 575.—600., 1900. aasta väljaanne). Neid ligemalt tähele pannes peame tunnistama, et Eesti maareformi ei saa kuidagi nende alla painutada. Nimelt on Vene tsiviilseadustiku tähendatud paragrahvidest näha, et seal üksikuid piiratud ulatusega võõrandamisi mitmesugusteks eri-otstarveteks on mõeldud ja kogu võõrandamistoimetus selle järele normeeritud. Ka prof. Erdmann ütleb omas „System des Privatrechts“ II, 1891. a., lhk. 186:

Die bisher in dieser Beziehung erlassenen Spezialgesetze bezeugen, dass es namentlich Anlagen von Strassen, Dämmen, Eisenbahnen, Regulierung von Wasserlauf, Errichtung öffentlicher Gebäude u. s. w. sind, welche den Anlass zur Exportierung des erforderlichen Kaiserlichen Gesetzes gegeben haben.

Ta jätab ainult ütle mata, et võõrandamine kunagi pole B. E. Ö. § 868. p. 6. põhjal sündinud. Maaseaduse elluviimisel pole ka Vene X kõite ekspropriatsioonireeglitest hoolitud. Pole keegi mõttegi peale tulnud neid tarvitusele võtta. Kuid kuigi tasuküsimust nende alla tahetaks viia, siis on õiglase ja viisaka tasu andmine hoopis teise sisulise tähendusega kui täie tasu andmine. Meie võime õigluse ja viisakuse piiride üle vaidlema hakata ja ei piirdu selle juures turuhinnaga ehk veel mõne teise Eesti riigi suhtes drakoonilisema kalkulatsiooni alusega. Järgmises peatükis vaatleme tasu suuruse küsimust eriti.

IV. Maareformi ülesanne ja endiste mõisnikkude nõudmised.

Hr. Gyldenstubbte tähendab väga õieti, et endise Veneriigi varemete peal tekkinud Eesti Vabariigi seadusandlise võimu

mahutati. Saksa tsiviilseadustes ei ole seniajani sarnast määrust (ka Helveetsia 1903. a. tsiviilkoodeks ei tunne sundvõõrandamist eraõiguse korras). Balti Eraõiguse III köite § 868. p. 6. on võetud, nagu juba toodud asjaoludest võib järeldada, Vene tsiviilseadustikust. Tekstide võrdlus on õpetlik. *Code civil* § 545.¹⁾ käib järgmiselt:

Nul ne peut être contraint de céder sa propriété, si ce n'est pour cause d'utilité publique, et moyennant une juste et préalable indemnité.

Vene tsiviilseadustiku § 575. tekst on järgmine:

Принудительное отчуждение недвижимых имуществ, равно как и временное занятие их, или же установление права участия в пользовании ими, когда сие необходимо для какой-либо государственной или общественной пользы, допускается не иначе, как за справедливое и причинное вознаграждение.

B. E. Ö. III köite § 868. p. 6. käib saksa keeles järgmiselt:

Wider Willen des Eigentümers hört das Eigentum auf: 6) durch Zwangseignung oder Expropriation, wenn eine solche zum Wohl des Staates oder des Gemeinwesens unerlässlich, und in jedem einzelnen Falle durch ein Allerhöchstes Gesetz angeordnet ist. Ihr geht die vollständige Entschädigung des zu Expropriierenden voraus.

Venekeelne § 868. p. 6. tekst lähel saksakeelsest lahku, nimelt puudub temas tingiv lause: „wenn eine solche zum Wohl des Staates oder des Gemeinwesens unerlässlich“. See lause on Prantsuse ja Vene koodeksis mõlemas olemas: si ce n'est pour cause d'utilité publique; когда сие необходимо для какой-либо государственной или общественной пользы. Vene- ja saksakeelne lause on silma nähtavalt prantsuse algteksti paralfraas. Muudes

osades on lahkuminekuid. *Code civil* ei sisalda määrust, et võõrandamine peab iga kord sündima eriseadusega. Vene X köite § 576. nõuab selleks kõige kõrgemat ukaasi (всё случаи... определяются именными Высочайшими указами), samuti B. E. Ö. § 868. p. 6 (vaata tekst) saksakeelses algkirjas (in jedem... Falle durch ein Allerhöchstes Gesetz), kuna venekeelne tekst ainult seadusest räägib (в силу особого, на каждый данный случай, закона). Saksakeelne § 868. p. 6. tekst on seega Vene X köite § 576. tekstiga rohkem sarnane kui tema vastav venekeelne tõlge.

Niiviisi oleme tekstuaalselt B. E. Ö. § 868. p. 6. allika kindlaks teinud, järjekult ka tõendanud, et ta õigusepärast meie eraseadustikus ei tohiks olla. Sellest räägime veel kord allpool. Enne vaatleme käesoleva artikli otstarbe seisukohalt huvitavat tasuküsimust. *Code civil* nõuab, et tasu võõrandatava varanduse eest olgu „juste et préalable“ (õiglane ja võõrandamise eel makstav); vene X köide nõuab õiglast ja viisakat (справедливое и причинное) tasu, ja arvesse võttes sama seadustiku § 589. ja teisi tuleb oletada, et see peab olema makstud kohe võõrandamise puhul; B. E. Ö. on mõlemast, nii Prantsuse kui Vene, koodeksitest resoluutsem, ta nõuab täielist ja võõrandamise eel makstavat tasu: Ihr geht die vollständige Entschädigung des zu Expropriierenden voraus. Võime hütida: *ex ungue leonem!* Balti sakslane on maailma keskpunkt, tema ei tunne mingisugust oma huvide piiramist. Mingu riik või rahvas hukka, tema peab enda omanduse eest turuhinna ja veel rohkem saama. Igatahes on täieline tasu hoopis teine kui õiglane tasu. Vene X köite § 575. teksti järele otsustades näivad seaduseandjad eeldanud olevat, et õiglane tasu võib ka nullile ligineda, ja sellepärast on nad juurde lisanud, et tasu olgu peale selle, et ta õiglane on, viisa-

1) Tsiteerin kõige uuemaid väljaandeid.

kas (приличное). See on ekspropriatsiooni korral hindamistegevuse piiramine miinimumi suhtes. Vene õiguse ajaloo seisukohalt on X kõite määrus seletatav, sest kaugemale Vene ajaloosse vaadates leiame, et seal riiklised huvid on domineerinud erahuvide üle ja alles uuema ajal on eraomandus seal Rooma õiguse mõttes välja kujunenud, millele juurde tuleb lisada, et enamlased selle arenemise jälle tühja on teinud ja Vene algupära juurde tagasi pööranud. Igatahes tuleb ära märkida, et peale Balti Eraõiguse III kõite kuskil sundvõõrandamise puhul riiklisteks või kogukondlisteks vajadusteks täie tasu nõudmisega pole esinenud. Meie maksev tsiviilseadustik on selles mõttes *unicum*. Kuid just selles osas ei ole ta maksev, Vene seadusandluse põhjal (vaata märkus I § 868. juurde, 1912. a. järg). Kuid nagu mitmele korrale juba toonitunud, terve § 868. p. 6. ei ole maksev, pole seda kunagi olnud. Võtan lõendused kokku:

1. Enne Balti Eraõiguse III kõite kokkuseadmist ei olnud vastavat erinormi Baltimaal maksmas.

2. Eriseadusega või seadusejõulise määrusega pole kõne all olevat normi Balti Eraõiguse kodifitseerimise ajal Baltimaal maksma pandud.

3. Tekstuaalselt on lõendatud, et B. E. Õ. § 868. p. 6. on võetud Vene X kõitest, kuna selle juures teada on, et üldisi Vene seadusi ei tohtud Balti Eraõigusena kodifitseerida.

4. Eriti tasuküsimuses on kõne all olev B. E. Õ. III kõite § 868. p. 6. täiesti seadusevastaselt tekkinud, sest et ka Vene X kõites vastavat normi ei leidu. On kodifitseeritud täitsa olematu õigus.

5. Vene valitsus on asunud eelmises lõikes tähendatud seisukohal, ei ole 1864.—1887. aastani ühtegi sundvõõrandamist B. E. Õ. § 868. p. 6. põhjal toimetanud ja on lõppeks 1889. aastal selle punkti tasuküsimuse osas vormilikult olematuks

tunnistanud, millega õieti terve § 868. p. 6 seadusevastaseks tunnistati.

Seega oleksid ekspropriatsiooni suhtes Eestis maksvad Vene X kõite vastavad määrused (§ 575.—600., 1900. aasta väljaanne). Neid ligemalt tähele pannes peame tunnistama, et Eesti maareformi ei saa kuidagi nende alla painutada. Nimelt on Vene tsiviilseadustiku tähendatud paragrahvidest näha, et seal üksikuid piiratud ulatusega võõrandamisi mitmesugusteks eri-otstarveteks on mõeldud ja kogu võõrandamistoimetuse selle järele normeeritud. Ka prof. Erdmann ütleb omas „System des Privatrechts“ II, 1891. a., lhk. 186:

Die bisher in dieser Beziehung erlassenen Spezialgesetze bezeugen, dass es namentlich Anlagen von Strassen, Dämmen, Eisenbahnen, Regulierung von Wasserlauf, Errichtung öffentlicher Gebäude u. s. w. sind, welche den Anlass zur Exportierung des erforderlichen Kaiserlichen Gesetzes gegeben haben.

Ta jätab ainult ütlemata, et võõrandamine kunagi pole B. E. Õ. § 868. p. 6. põhjal sündinud. Maaseaduse elluviimisel pole ka Vene X kõite ekspropriatsioonireeglitest hoolitud. Pole keegi mõttegi peale tulnud neid tarvitusele võtta. Kuid kuigi tasuküsimust nende alla tahetaks viia, siis on õiglase ja viisaka tasu andmine hoopis teise sisulise tähendusega kui täie tasu andmine. Meie võime õigluse ja viisakuse piiride üle vaidlema hakata ja ei piirdu selle juures turuhinnaga ehk veel mõne teise Eesti riigi suhtes drakoonilisema kalkulatsiooni alusega. Järgmises peatükis vaatleme tasu suuruse küsimust eriti.

IV. Maareformi ülesanne ja endiste mõisnikkude nõudmised.

Hr. Gyldenstubbte tähendab väga õieti, et endise Veneriigi varemete peal tekkinud Eesti Vabariigi seadusandlise võimu

ülesanne on korraldada rahva õiguslisi vahekordi riigi uutele otstarvetele vastavalt. Teistel tingimistel ei või ükski riik olemas olla. Vaidlus on selle üle, missugused on need „uued otstarved“ ja kuidas peab rahva õiguslisi vahekordi korraldama, et see korraldus vastaks nendele uutele otstarvetele. Maaseaduses on sellepolest teatud sihtjooned kindlaksmääratud. Need ei ole aga mitte kokkukõlas maa seniste peremeeste õigusliste vaadetega. Viimased eitavad maaseadust täiesti. 16. mail 1924. a. esines võõrandatud mõisate omanikkude seltsi deputatsioon, koosseisus häraradest E. von Bodisco, W. v. Roth ja parun C. Schilling (Riigikogu liige), valitsuse ees memorandumiga, milles muu seas loeme:

„Für die Enteigneten ist die Entschädigung ein gutes Recht, für den Staat eine Pflicht.¹⁾ Der Staat bekam durch die Enteignung ein sehr grosses Vermögen in seine Hände — es sind 1.934.678 Hektar privaten Grundbesitzes mit allen Gebäuden und Betrieben enteignet worden —, der Wert muss denen zurückgegeben werden, denen das Vermögen genommen wurde. Der Entschädigungsanspruch der Enteigneten kommt mithin dem Wert, und zwar dem vollen Wert²⁾ dessen gleich, was sie verloren haben.

An diesem Rechtsstandpunkt halten die enteigneten Gutsbesitzer fest.“

Seisukoha hindamiseks toome omalt poolt mõned arvud.

Võõrandatud on 1.937.678 hektaari ühes hoonete ja ettevõtetega. Maa väärtus 3.876.587,07 puhtakasu rubla. Neid, kes selle võõrandatud varanduse eest tasu nõuavad, on 622 inimest (loeme perekonda à 4 in., siis oleks tasusaajaid 2488 in.). Endised omanikud rehkendavad ennesõja-

aegsete hindade järele võõrandatud mõisate väärtust 190 miljoni kuldrubla¹⁾ peale. Võlad mõisate peal on 82 miljonit kuldrubla. Kuldrubla väärtuse arvasid võõrandatud mõisate omanikud 1921. a. 221 marka,²⁾ nüüd 250–300 marka. Seega oleks võõrandatud mõisate eest nõutav tasu ümmarguselt (250 × 190 miljonit = 47,5 miljardit) 50 miljardit marka. Teeb iga mõisaomaniku perekonna peale ümmarguselt (50 miljardit : 620) 80 miljonit marka. 50 miljardit marka on aga rahaministri Sepp'a 1925. a. eelarve-kõnes avaldatud kalkulatsiooni järele meie rahvuslise varanduse koguväärtus, mille põhjal ütelda võib, et 622 endise aadli perekonda tahavad terve rahva varandust jälle kord omale võõrandada, sest sõja-aja oludes on võõrandatud varanduse väärtus suuresti langenud ja ennesõja-aegse mõisate hinna väljamaksmine nõuab ka kõige muu Eesti Vabariigi piirides oleva varanduse pantipanemist. Näit. peaks mõisnikkudelt kord väljaostetud talud uuesti nendele panditama. Kui iseäralised meie endiste maaherrade kõlblised ja õiguslised vaated on, leiame veel, kui ligemalt tähele paneme, kes käesolevas küsimuses nende arusaamise järele võlauskuja, kes võlgnik on.

Võlauskujad või nõudjad on 622 endist mõisaomanikku. Võlgnik või maksja — on Eesti Vabariik. Eesti Vabariigi üks oluline element on rahvas ja see rahvas ongi, kes peab maksma. Ainuke osa rahvast, kes ennast maksukohustusest vormiliselt väljapoole seab, on endiste mõisaomanikkude 622 perekonda. Nemad ainult nõuavad. Oletame, et nemad võivad B. E. Õ. III kõite põhjal nõuda. Kuid kes on, kes sama seaduseraamatu põhjal peab maksma, kui võtta Vabariigi elanikke kihtide järgi asjast huvitatud oleku mõttes?

1) Rev. Bote harvendus. Nr. 113 10, maist 1924.

2) Minu harvendus. Nõue vastab B. E. S. III kõite § 868. p. 6.

1) Vaata broshüür: Die Republik Estland und das Privateig. Berlin 1922. a. lhk. 5.

2) ibid. p. 5.

Ostetud talude omanikud ei ole mõisate võõrandamisest mingit tulu saanud, nende käest ei võiks keegi midagi nõuda. Samuti ei ole proletariaat võõrandamisest mingit tulu saanud, niisama linnakodanikud ja muud inimesed, kellele maad ei ole antud. Jäävad järgi mitut sorti asunikud. Kuid ka nendel ei ole endiste mõisaomanikkudega tsiviil-vahekorda, sest poolte vahel seisab Eesti Vabariik, kes rahvaesinduse kaudu mõisad võõrandas ja asundustaludena välja jagas. Materjaalse huvitavuse mõttes on asunikud siiski kõige rohkem tasumaksuga seotud. Selge on aga ka, et nemad ei jõua maksa, sest nad peavad ise riigi abi tarvitama, et majandusliliselt jalgele saada. Lisaks tuleb meelde tuletada, et Eesti Vabariik omal ajal ametlikult lubas maad nendele, kes tema eest sõdima lähevad. Suur osa asunikke on maa saanud just sõjaliste teenete alusel. Siis on veel omavalitsused ja üldkasulikud asutused maad saanud. Riik on võõrandatud varanduse sissetulekud oma kassasse juhtinud. Jõuame niiviisi tagasi koguisiku Eesti Vabariigi juurde, kes kõige eest vastutav ja maksuma peab. Mittemaksmine olla kuritegu, ütlevad 622 endise mõisaomaniku esindajad ja mõttevennad. Hr. Gyldenstubbé jõudis, nagu nägime, selle seisukohani välja, kui ta moral insanity't rääkis, ja võõrandatud mõisate omanikkude selts kirjutab oma ülevalnimetatud märgukirjas:

„Die estländische Agrarreform ist ein Akt politischer Leidenschaft gewesen. Die Folgen, die sie hervorgerufen hat, sind viel verhängnisvoller als sie eben vielleicht zugestanden werden.“

Ja sama märgukirja teises kohas üteldakse:

„Aber die Wirkung des Landgesetzes ging noch weit über den Kreis der betroffenen Einzelpersonen hinaus: das Wohl der Gesamtheit, des ganzen Staates, ist gefährdet worden.“

Kõige otsustavamalt kõlavad järgmised laused:

„Daneben geht, als Gefahresmoment von grösstem Ernst, die Einbusse an Rechtssicherheit. Das Rechtsbewusstsein des Volkes ist tief erschüttert.“

Kuna hr. Gyldenstubbé artiklist nii võib aru saada, et kuritegevuse moment meie maaseaduse asjas siis alles kätte jõuab, kui tasuküsimus eitavalt otsustatakse, ei jäta võõrandatud mõisate endiste omanikkude ühingu märgukiri mingit kahtlust, et tema kokkuseadjad süüomendi möödunuks loevad. Kuritegu on juba sündinud. Seega peab meil maaseaduse alal tegemist olema vahekorraga obligatio ex delicto. Asutav Kogu on Balti suurmaaomanikkude meelest rahva nimel kuriteo toime pannud, kui ta maaseaduse vastu võttis. Rahvas, kelle hulka arvatakse kõik teised Eesti Vabariigi kodanikud peale endise aadli, peab oma esindajate läbi mõisaomanikkudele tehtud kahju välja maksuma.

Endised mõisaomanikud ise ei ole rahvas, sest muidu võtaksid nad tasu nõudmisel praeguseid olusid arvesse ja mõnda ka oma kanda. Näiteks on mõeldav kõne all olev tasuküsimus korraldada nii, et kõik Eesti Vabariigi kodanikud tema suhtes kohustuslisteks arvatakse, ka endised mõisaomanikud ise, igaüks oma varanduslilise jõukuse järele. Seega tuleks nõutavast tasust igal nõudjal osa oma peale võtta ja mitte üksi võõrandatud mõisate väärtusele vastavalt, vaid arvestades ka tema muud varandust.

See seisukoht peaks õiglane olema.

„Endiste“ õiglus, nagu näinud oleme, on aga nende eneste arvamise järele minevikus, kus mõisnikud kohusevaba seisusena tegutsesid. Eesti Vabariik ei ole nende seisukohalt muud kui kuritegu, vähemalt niipalju, kuipalju ta ilmasõjani väljakujunenud majanduslilisi ja õiguslilisi vahekordi muutnud on. Meie ei tea näi-

teid, millega endised maaherrad rahul oleks. Meie teame aga, et ilma nende muutusteta Eesti Vabariik tekkida ja seista ei saa. Niiviisi seisavad kaks ilma, vana ja uus, lepitamata üksteise vastu. Kelle kõlblus ja õigus on suvereen.

V. Lõpukokkuvõtte.

Lepitamata vastoludest väljapease teed otsides, tuleme eespooltoodud andmete põhjal järeldamisele otsusele.

Ei ole mingisugust alust selleks, et Balti eraõigust tunnistada kõlbliselt seisukohalt eeskujulikuks ja tema norme Eesti Vabariigi suhtes suvereenseteks. Ta ei ole muud, kui väikearvulise valitseva kihi võimuseisukorra õiguslik väljend ja sarnasena ka kodifitseeritud, nii et teisi tõendusolekute kinnituseks tarvis ei ole. Kuna see riik, mille jõud ja autoriteet Balti eraõigust ilmasõjani kandis, kokku on langenud, siis on hädatarvilik teda revideerimisele võtta, et leida alust uue riigi ülesehitamiseks jõudude koondamise mõttes. Et Eesti Vabariigi seaduseandjad siin eriti maareformi alal õiget teed on käinud, näitab meie riiklise korra kõvenemine. Senise õigusliku korra kokkulangemine ei ole muud kui ajaloo süüdimõistev otsus läinud aegade tegelaste üle ja nimelt kristliku kõlbluse seisukohalt. Eestlased on oma seniste maaherradega lõpmata õrnalt ümber käinud ja nendele vastutulelikumad olnud kui oma rahvale, kellest suurem hulk praegu äärmise majandusliku kitsikuse all kannatab, paljud koguni meeletehetele ajavas viletsuses on. Endised mõisaomanikud aga leiavad, et nendel õigus on selle viletsuses oleva rahva käest nõuda 80 miljoni marga väljamaksmist iga mõisniku perekonnale. Niisugust asja ei ole Kristus käskinud, ei saa seda ka Öhtu-Euroopa rahvaste õigusest arusaamisega põhjendada.

Balti suurmaamanduse kohta eriti võib ütelda, et ta täiesti kõlblusevastane instituut on olnud. Ei leidu kuritegu, mida tema loomiseks ja alleshoidmiseks

tehtud poleks. Ei ole, näit., ühtegi riiki, mida tema pärast Balti mõisnikud ära poleks annud. Päriskrahvaste majandusline ja kultuuriline arenemine algas väljaostetud talude tekkimisega, kuna aastasadasid kestnud mõisate ajajärgust ajalugu neid ainult tööloomadena tunneb.

See oleks kõlbliselt seisukohalt. Puhtjuriidiliselt võetud ei või ka mingisuguseid takistusi olla maksva õiguse arvu muutmiseks riigi seadusandliku asutuse poolt. Arusaamata on, näit., mispärast keegi Poola kuningas Sigismund-August omal ajal Liivi aadlile mõisad võis kinkida, ilma et selleks ühtegi alust oleks olnud, peale Poola riigi maadeahnitsemise, ja Eesti Vabariigi seadusandline asutus ei tohi nendesamade mõisnikkude järeletulijate õigusi sugugi puutada, olgugi laiade rahvahulkade elujärje parandamiseks. Mida üks suvereen kinkinud, seda võib teine ära võtta, selle järele, kuidas ajaolud ja riiklikud põhimõtted kunagi nõuavad, nagu Peeter Suur omal ajal toonitanud.

Eriti Eesti Vabariigil on käed meie mõisnikkude suhtes vabad. Kuna Poola, Rootsi ja Vene valitsused nendele valitsuste vahetusel ikka lubadusi on teinud, mida küll kunagi peetud pole, siis ei ole Eesti Vabariik mõisate asjus kellegile mingisuguseid tõotusi annud. Hoopis selle vastu, okkupatsiooni aja vägivald, maa esituse võltsimine ja landeswehri sõda on viimased õiguslikud alused mõisnikkudelt võtnud midagi nõuda, millegi peale pretendeerida. Viimases hädas on nad nüüd isegi demokraatliste ja sotsialistlike põhimõtete poole apelleerinud ja katsuvad Balti eraseadust pühaks tunnustada. Kuid see ei ole enam õiguslikul pinnal seismine. See on armu palumine, mõnes osas kõlbliste ja õigusliste mõistetega teaduslikult lubamata ümberkäimine.

Lõpeks on Vabariigi võimudel kohuseks kõik õiguslikud võimalused, mis ole.

nevad ajalooliste dokumentide ja seaduste võltsimisest, mõisate omandusõiguse juuriidiliste tiitlite puudulikkusest ja okkupatsiooni aja ning landeswehri sõja aegsetest kriminaalsetest võtetest, Eesti rahva huvides maksvaks teha, arvesse võttes vastase hoolimatust, kes kunagi kellegile midagi pole kinkinud. Riikline rumalus, veel rohkem, riikline kuritegu on sõja-

riistu riiki kandva rahva huvide kaitsemiseks käest ära anda, seda enam, et vastane ühtegi abinõu ei vali.

Eesti Vabariik on rahvusvaheliselt suvereen, niipalju kui ta ennast maksma panna suudab. Seesmiselt seob teda rahvahulkade, kes riiki kannavad, heakäekäigu eest hoolitsemise kohustus.

J. Jans.

Mõnda maal elavate kodanikkude kohta käivaist seadustest.

Notar M. Uesson.

Meie seadusandlik aparaat töötab aegamisi ja kulub mõni hea aasta enne ära, kui mõni poliitilises ja sotsiaalses suhtes vähema tähtsusega, kuid seda suurema tähtsusega kodanikkude tegelikus elus, seadus maksma pannakse. Meil on juba ammu kavatsusel maksma panna kõigi kodanikkude kohta üks ainus tsiviilseadustik, kuid selle maksmapanemist tuleb oodata vist veel kaua. Tsiviilseaduste korraldamise puudus annab ennast väga valusasti tunda maal-elavate kodanikkude kohta. Seisuste kaotamise seadusega 9. juunist 1920. a. pandi esialgu maksma kõigi kodanikkude kohta „Lääne kubermangude seaduste kogu III k.“, kuid pärast Vabariigi Valitsuse poolt Aj. V. K. 12-a põhjal 20. aug. 1920. a. jäeti jälle maksma Talurahva-seadused (Liivim. Tal. S. 1860. ja 1863. a. ja Eestimaa Talurahva S. 1856. a.).

Iga eriseaduse käsitamisel peab kõige esiti selge olema see piirkond, kus neid tuleb käsitada. Kui meil veel talupoja-seisus oli, siis ei olnud selles mingit raskust: kõik, kes sisse seisusse kuulusid ja valla piirides asusid, allusid Talurahva-seaduste normidele ja kompetentsi piirides Vallakohtutele. Ülemalpool-tähendatud

seisuste kaotamise seadusega kaotati ka talurahva-seisus. Sellest tuleb järeldada, et Talurahva-seaduste maksvuse piirkonnad on laiendatud kõigi maal-elavate kodanikkude kohta. Nii on laiendatud endised Talurahva-seadused umbes 4/5 Vabariigi kodanikkude kohta, ja selle vastu „Läänemeremaade seadustekogu III köide“. Maaseadus maksab veel mõne linna ja alevite kohta.

Ei ole mitte tähtsuseta ülesanne pilku nende seaduste peale heita. Meie Talurahva-seadused on oma alguse saanud minevikus, kus eesti talupoeg veel päris-põlves viibis. Nii näiteks olid Eesti Tal. 1816. a. seaduse aluseks seadused, mis üksikud mõisnikud oma valla talupoegade kohta eraviisil maksma panid, ja 1856. a. seadus on ainult täiendatud ja muudetud 1816. a. seadus. Kõigist neist seadustest paistab selgesti välja tollaegne vahakord mõisniku ja talupoja vahel; on näha, et mõisnik püüdis talupoega maa külge kinnitada, temalt võimalust võtta lahkuda oma valla piiridest, oma hoolekannet tema üle seada, nagu oleks talupoeg alaealine, ja viimase majapidamist nii korraldada, et mõisnikkude huvid maksude ja naturaalkohuste suhtes kaitstud oleksid. Hiljemini

antud muudatused ja uuendused ei ole seda üldist vaimu muutnud. See tuleb iseäranis selgesti nähtavale Eestimaa Talurahva-seaduses. Endise Eesti kubermangu mõisnikud olid vaesemad, mõisad väiksemad; siin on see talupoegade hooldamise ja nende õiguste piiramise tendents kindlamalt läbi viidud kui Liivimaal, kus oli parem majanduslik seisukord; nii ei ole Liivimaa Talurahva päranduseseaduses suuremat vahet Üldiste Maaseadustega. Eestimaa Talurahva-seadus pakub aga selles suhtes teist pilti. Testamendi tegemise asjus on Eestimaa talupoeg nii piiratud, et ta oma testamendis võib ainult sanktsioneerida seaduslikku pärimiskorda. Ta võib küll oma seadusliku pärija seaduses ettenähtud põhjustel pärandusest ilma jätta, kuid see isenesest ei tähenda veel vaba korralduseõigust; niisama vähe tähtsust on vaba korralduse õigusel 1/4 vallasvara kohta. Kes tegelikku elu tunneb, teab, kui palju tülisid ja kohtuprotseesse on tekkinud Eestimaa talupoegade testamentide asjus; võib ütelda, et on vist vähe juhtumusi olnud, kus pärandusejätja viimane tahtmine on maksuma jäänud. See testamendi tegemise õiguste kitsendamine toob tihti nähtuse esile, mis igaühe õiglustunnet haavab. Üks nähtus tegelikust elust: Talupoeg ostis umbes 20 aasta eest mõisalt oma koha ja maksis väikese osa käsirahaks sisse; koht on viletsas seisukorras, ei ole loomi ega inventari. Ostja on juba vana ja haiglane; temal on vanem poeg täisealine ja järgmine ka juba töövõimeline ja peale selle hulk töövõime-tuid väikesi lapsi; vanem poeg lahku kohalt, öeldes: mis ma siin vahin, siit ikka midagi ei saa, — tuba väikesi lapsi täis; vanem poeg elab kõik see aeg linnas, ta on omale varandust kogunud, tal on äri. Noorem poeg rühub ühes teiste lastega koha peal tööd teha, kasvatab ja koolitab oma vendi ja õdesid, aitab õdesid mehele panna jne. Isa teeb testamendi ja jätab koha nooremale pojale, kes tege-

likult kohta juba ligi 20 aastat on pidanud, kohustusega vendadele ja õdedele täiendavad rahasummad anda, peale juba kättesaadud osade. Nüüd aga tuleb linnas elavale pojale hea mõte oma seaduslikke õigusi maksuma panna; saab oma poole veel mõne rahulolematu vendadest ja õdedest. Kohtus otsustatakse testament seadusenõuetele vastavalt ümber: vanem poeg, kes linnas elab ja maale ei mõtlegi elama tulla, saab koha; rahuldatakse ka teisi õdesid ja vendi, kes testamendi vastu ühes temaga vaidlesid, sest raske on tunnistajatega selgeks teha, kui palju igaüks neist kümne ja rohkema aastate eest on lahkudes isakohalt riidet, raha, loomi jne. saanud. Et neid tülisid ära hoida, on taluomanikud hakanud eluaegu oma kohti sellele oma lastest kinkima, kellele nad testamendi teel oleksid soovinud neid pärandada. Kuid siin satuvad nad tihti vihma käest räästa alla. Kingisaja, saades koha oma nimele, unustab kohused kinkija vastu — ja jälle on lõpmata tülid ja kohtukäimised.

See on kõige selle tagajärg, et talurahva-seadus on oma hoolikande talupoegade üle liiga kaugele laiendanud ja selle seaduse kokkuseadjad on arvamisel olnud, et talupoeg ise õieti ei oska oma varanduse kohta surma puhul korraldusi teha.

Siis veel on E. Talurahva-seaduses märkus, et talukoha suurus ei tohi olla alla 3 tiinu põllumaad ja vastav arv tiinusid karja- ja heinamaad. Kui vaadata selle kitsenduse peale maksustamise ja reaalkohustuste täitmise suhtes, siis on see maksustajale tingimata kasulik: liiga väikeste maaüksustega tegemist teha on palju tülikam kui suurte üksustega; niisama on põllumajanduslikult seisukohalt võimalik ainult teatava suurusega kohtadel majapidamist ja põlluharimist kõrgemale järjele tõsta, kuna pisukestel maa-aladel, kus perekondki ennast ei suuda ära toita, see võimatu on; kuid viimane asjaolu oli vaevalt mõõduandev talukohtade tükeldamise

keelu puhul; ennem peitus selles püüdmine suurmaaomanikkude poolt vallalisi elanikke mõisate põllupidamiseks ära kasutada; vallalised ja perekonnaga isikud olid sunnitud mõisa maa peale kas teo-meestena või päevilistena asuma. Ka see kitsendus on hoolekande põhimõttel maksma pandud ja kartusel, et talu omanik ise ei oska omale seda nõutada, mis temale kasulik on; iseäranis kitsendav on tükeldamiskeeld niisugustel juhtumustel, kui talukohad on alevi, linna või mõne muu tsentrumi läheduses, kus taluomanikud võiksid väikesi maatükke võõrandada äri-ettevõtete või suvitiskohtade alla.

Ühes materiaalseadustega on olemas „maal-elavate kodanikkude jaoks“ veel nõndanimetatud Vallakohtud. Aj. Valitsuse poolt antud seadusega 18. nov. 1918. a. kaotati Vallakohtud, kuid kohtuministri ringkirjaga 20. jaan. 1919. a. kutsuti nad uuesti ellu, kui hoolekande-kohtud. Vallakohtutele on see osa tegevusest, mis hoolekandesse puutub, alale jäetud. Nende tegevus koostub õieti kolmest osast: 1) Otsekohene hoolekanne (vastab linna vaeslaste-kohtu kompetentsile), 2) korralduse tegemine päranduse hoiulevõtmise üle (linnades rahukohtunikku kompetents) ja 3) hoiulevõetava varanduse üleskirjutamine (linnades kohtupristavi toimetuse). Seisuste ärakaotamisega laienes see Vallakohtute hoolekanne kõigi maal-elavate kodanikkude kohta. Nad on olemas enamasti igas vallas. Kuid nende hoolekande-kohtutega on imelik lugu. Kui nad punkti-pealt seadusest kinni peaksid ja oma kompetentsi võtaksid ainult varandused alla 100000 marga ja veel nendest välja jätaksid „keerulised“ asjad, siis ei jääks neile õieti midagi enam üle; sest kõik teised hoolekande-asjad läheksid üle kaugelolevatele ja maal-elavatele kodanikkudele

tundmata Maakonna Hoolekande-kohtute kätte. Vallakohtutel tuleb käsitada neid samu puudulikke ja iganenud Talurahvaseadusi ja nimelt perekonda ja hoolekanne käsitlevaid norme. Missuguseid raskusi see neile sünnitab, selle kohta võiks väikese näite tuua. E. Tal. Seaduse § 1068 ja 1069 nõuavad kategooriliselt, et lesk, kui ta soovib abielusse astuda, peab varanduse lastega ära jaotama, ja teda võib ainult siis laulatada, kui vastav luba on Vallakohtu poolt välja antud. Maa seadustes ega linna seadustes ei ole seda nii kategooriliselt nõutud ja jaotust on lesk kohustatud ainult siis ette võtma, kui seda nõuavad täiskasvanud lapsed; lesk, kui tal alaealised lapsed, on kohustatud ainult meheleminemise puhul laste osa kindlustama. Nii seisavad valla hoolekande-kohtud raske küsimuse juures — kas keelduda lesel meheleminemiseks luba anda või nõuda mehest järelejäänud varanduse jaotust alaealiste laste ning lese vahel ja sellega majapidamist ning perekonda lõhkuda. Kuid palju otsustarbekohasem oleks niisugusel juhtumusel nõuda leselt, nagu see linna seadusteski ette nähtud, laste osa kindlustamist ja seda ainult vallasvaras.

Nagu eespool juba nimetatud, on need puudulikud ja ajast mahajäänud seadused maksma pandud palju laiemal osa kodanikkude kohta, kui see enne oli. Kui üldse ei leita võimalikuks kõigi maal-elavate kodanikkude kohta maksma panna ühte praegu maksvaist maa seadustest, siis tuleks vähemalt eespool-tähendatud kitsendus E. Talurahvaseadusest viibimata ära kaotada ja maksma panna päranduse asjus Liivimaa Talurahvaseaduse normid. Vallakohtute kompetentsi piiramised hoolekande asjus tuleks aga täiesti ära muuta.

Riigikohtu tegelus.

Tsiviil-osakond.

Üüri vahekorid on solidaarne kohustus.

Üüriseaduse § 17. annab üürileandjale õiguse üüri vahekorra lõpetamist nõuda. On üürileandjaid mitu, siis võib ka üks nende seast üürniku vastu, kes oma kohustusi ei täida, üüri vahekorra lõpetamise ja väljatõstmise nõudega kohtus esineda, sest üüri vahekorid on solidaarne kohustus, nii hästi üürileandjate kui ka üürnikkude suhtes (Balti tsiviilõigus § 3336 ja 3330). Rahukogul ei olnud põhjust nõuet sellepärast tagasi lükata, et majal, kus üürnik elab, kolm omanikku on ja nõudja tõendanud ei olnud, et ta üksi oleks kostjaga üürilepingu sõlminud. Nõudja õigustuseks nõuet tõsta oli sellest küllalt, et tema üks üürileandjatest oli ja kostja teda selleks tunnistas, makstes tema nimele üüri kohtu deposiiti. Lükates niisuguste asjaolude juures tagasi nõudja nõuet, on rahukogu oluliselt rikkunud üüriseaduse § 17 ja Balti tsiviilõiguse § 3336 ja 3339, millepärast ka rahukogu otsus seadusejõusse jääda ei või ja tühistada tuleb (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 733 — 1924. a.).

Kreposti jaoskonna ülemale kinnitamiseks ettepanevate lepingute aegumise küsimus.

7. aprillil 1907. a. sõlmisid Jaan K. ja tema tütar Minna R. Haapsalu notaariuse juures kinkimise lepingu, mille järele J. K. kinkis M. R. le oma Haapsalu linnas oleva krundi ühes krundi peal oleva majaga. Lepingus on tähendatud, et kingituse objekt on juba üleantud kingituse

saajale. Lõpuks annavad lepingu osalised M. R. mehele, Priidik R. le, õiguse lepingut kreposteerimiseks ettepanna. — 1. augustil 1923. a., s. o. enam kui 16 aastat hiljem esitas Priidik R. lepingu Tallinna-Haapsalu kreposti jaoskonnale ühes palvega kreposteerida lepingut ja välja anda kreposti akti. Kreposti jaoskonna ülem jättis selle palve tagajärjeta, leides et kingitusleping ära on aegunud, kuna tema sõlmimisest mööda on läinud rohkem kui kümme aastat. Kreposti jaoskonna ülema määruse peale kaebas Priidik R. edasi Tallinna-Haapsalu rahukogule. Rahukogu jättis Priidik R. kaebuse tagajärjeta järgmistel põhjustel: Õiguste sissekandmise juures kreposti raamatutesse tuleb käsitada nende õiguste jõu kohta maksvaid materiaalseadusi. Balti ts. õ. § 3618. ja 3620. järele loetakse kustunuks kõik nõudmised, mis ei ole teatud aja jooksul ettepannud täitmiseks. Niisuguseks õiguseks loeb rahukogu ka B. ts. õ. § 3014. ettenähtud isiklikku nõudmist kinnisvara kreposteerimise suhtes. Olgugi et kohtud tsiviilkohtupidamise korras omal algatusel üles võtta ei või aegumise küsimust, arvab rahukogu, et kreposti jaoskond seda tegema peaks lepingute ja õiguste kinnistamise juures. — Rahukogu määruse peale andis Priidik R. volinik riigikohtule kassatsiooni kaebuse, milles ta seda määrust ts. kp. s. § 706, not. sead. § 340, 344, 352. ning B. ts. õ. § 3014. rikkumise pärast palub tühistada. Riigikohus leiab, et siin kõige pealt lahendamist nõuab küsimus, kas on kreposti jaoskonna ülemal õigus ülesvõtta ja lahendada kinnistamiseks ettepanevate aktide juures aegumist? Notariaal-seaduse § 352. loeb üles nõudmised ja tingimised,

1924. a. kohtute tegevuse arvustik.

Riigikohtu üldkogu 1924. a. aruanne.

Asjade liigid.	Lõpetamata asjade arv 1. jaanuaril 1924. a.	1924. a. jooksul juurde tulnud asjade arv.	Kokku oli 1924. a. asju.	Lõpetatud asjade arv 1924. a.													Lõpetamata asjade arv 1. jaanuaril 1925. a.	1924. a. oli üldkogu koos- olekuid.	Neil koosolekul läbi aru- tatud küsimusi.	Kohtuistungite arv.
				Kaebused, protestid ja palved tagajärjeta jäetud.	Otsused tühistatud.	Kaebused läbivaata- mata jäetud.	Asjatoimetus ärälõ- petatud.	Asjatoimetus seisma- jäetud.	Kaebused rahuldatud.	Seletusi antud.	Süüdimõistvad otsu- sed distsiplinaar asjus.	Riigikohtu osakonnale otsustada antud.	Teise kohtuasutusse üle antud.	Eeluurimise korralda- miseks ja süüdistuse tõstmiseks prokurörile üle antud.	Kokku otsustatud asju 1924. a. jooksul.					
1. Valvekorras antud kaebused ja protestid:																				
a) Kohtupalati otsuste ja mää- ruste peale	1	9	10	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	1	—	—	
b) Tallinna-Haapsalu Rahuko- gu otsuste ja määruste peale	1	4	5	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	
c) Tartu-Võru Rahukogu ot- suste ja määruste peale	—	5	5	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	—	—	
d) Tartu-Võru 4 jsk. Rahukohtu otsuste ja määruste peale	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	
e) Viljandi-Pärnu Rahukogu otsuste ja määruste peale	—	2	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	
2. a) Kaebused Kohtupalati üld- kogu otsuste peale	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	
b) Kaebused Kohtupalati va- nema esim. määruste peale	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	
3. Distsiplinaar asjad	2	42	44	13	—	2	5	—	—	—	—	1	—	4	6	31	13	—	—	
4. Seletuspärimised:																				
a) Riigikohtu osakonnilt	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	
b) Kohtuministrilt	1	6	7	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	5	2	—	—	
c) Põllutöoministrilt	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	
5. Riigik. Esimehe ettepanekud	—	7	7	—	—	—	—	—	—	—	5	—	1	—	—	6	1	—	—	
6. Maade võõrandamise asjad	7	1	8	4	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	
7. Mitmesugused asjad	4	5	9	3	2	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	8	1	—	—	
Kokku	18	85	103	32	7	5	9	1	—	13	1	1	5	6	80	23	56	233	1	

Riigikohtu tsiviilosakonna

	1. jaan. 1924. a. oli otsustamata asju	1924. a. jooksul juurde tulnud asju	Kokku	Otsustatud asjade arv 1924. a.			Otsustamata asjade arv 1. jaan. 1925. a.	Asjade nõudehinna üldine summa	
				tagajärjeta jäetud	otsused tühistatud (palved rahuldatud)	kokku		mk.	pn.
Kohtupalat	144	147	291	133	51	184	107	67.851.028	—
Tallinna-Hapsalu Rahukogu	134	333	467	137	80	217	250	6.609.445	—
Tartu-Võru	157	241	398	121	83	204	194	5.007.713	—
Viljandi-Pärnu	115	191	306	101	42	143	163	3.993.152	—
Rakvere-Paide	52	86	138	48	12	60	78	1.761.083	—
Mitmesugused asjad	3	2	5	4	—	4	1	13.700	—
	605	1000	1605	544	268	812	793	85.236.121	—
Perekonna nime muutmise asjad	34	80	114	15	64	79	35	—	—
Kokku	639	1080	1719	559	332	891	828	85.236.121	—

Riigikohtu kriminaalosakonna

	Otsustamata asjade arv 1. jaanuaril 1924. a.	Juurde tulnud asju 1924. a.	Kokku	Otsustatud asju 1924. a.								
				tagajärjeta jäetud	otsused muudetud ehk tühistatud	Kr. Kp. Sead. § 916 ¹ , 912 ja 174 põhjal läbiivaatamiscit korvaldatud	teistel põhjustel läbi vaatamata jäetud	palved rahuldatud	süüdimõistvad otsused	õigeksmõistvad otsused	teistele asutustele üle antud	kokku
Kohtupalat	45	209	254	158	43	32	2	—	—	—	—	235
Sõjaringkonnakohus	—	68	68	58	5	—	2	—	—	—	—	65
Tallinna-Haaps. Rahukogu	97	488	585	336	114	93	4	—	—	—	—	547
Tartu-Võru	150	410	560	321	93	101	7	—	—	—	—	522
Rakvere-Paide	59	113	172	99	27	42	1	—	—	—	—	169
Viljandi-Pärnu	86	164	250	156	42	37	1	—	—	—	—	236
Riigikohus I kohtuinstants	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mitmesugused asjad	11	42	53	36	6	—	—	4	—	—	1	47
Kokku	448	1494	1942	1164	330	305	17	4	—	—	1	1821

1924. a. tegevuse aruanne.

Asjade arv, mille nõuded hindamata	Otsustamata asjade nõudehind		Otsustamata asjade arv, mille nõuded hindamata	Kohtuistungite arv.	Korrald. koosolekud		Otsustatud asjadest %/0	
	mk.	pn.			arv	läbiarutatud küsimuste arv	tagajärjeta jäetud	otsused tühistatud (palved rahuldatud)
73	17.283.770	—	31	—	—	—	72,28	27,72
46	3.806.259	—	39	—	—	—	63,13	36,87
16	2.699.659	—	8	—	—	—	59,31	40,69
27	2.093.755	—	20	—	—	—	70,63	29,37
7	1.254.277	—	5	—	—	—	80,00	20,00
4	—	—	1	—	—	—	100,00	00,00
173	27.137.720	—	104	38	35	888	67,00 %	33,00 %
—	—	—	—	—	—	—	18,99 %	81,01 %
173	27.137.720	—	104	38	35	888	62,74 %	37,26 %

1924. a. tegevuse aruanne.

Otsustamata asjade arv 1. jaanuaril 1925. a.	Kohtuistungite arv	Korrald. koosolekute arv	Korrald. koosolekutel läbiarutatud küsimuste arv	Otsustatud asjade arvust %/0							
				tagajärjeta jäetud	otsused muudetud ehk tühistatud	K.r. K.p. Sead. §916, 412 ja 174 põhjal läbivaatamiselt kõrvaldatud	teistel põhjustel läbivaatamata jäetud	palved rahuldatud	siidimõistvad otsused	õigeksmõistvad otsused	teistele asutustele üleantud
19	—	—	—	67,23	18,30	13,62	0,85	—	—	—	—
3	—	—	—	89,23	7,69	—	3,08	—	—	—	—
38	—	—	—	61,42	20,84	17,00	0,74	—	—	—	—
38	—	—	—	61,49	17,82	19,35	1,34	—	—	—	—
3	—	—	—	58,58	15,97	24,85	0,60	—	—	—	—
14	—	—	—	66,10	17,80	15,68	0,42	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	—	—	—	76,60	12,77	—	—	8,51	—	—	2,12
121	55	158	1449	63,92	18,12	16,76	0,93	0,22	—	—	0,05

Riigikohtu administratiiv-osakonna

I astme toimetused. Ametiasutused, kelle peale kaebus antud.	I. jaan. 1924. a. oli lõpetamata	1924. a. tuli juurde	K o k k u	L õ p e t a t u d 1924. a a s t a l												K o k k u	I. jaan. 1925. a. otsustamata
				kaebusi rahuldatud		tagajärgeta jäetud		läbi vaata- mata jäetud mitmesug. põhjustel		kõrvalda- tud läbivaat- tamiselt		seisma pan- dud mitme- sug. põhj.		seletusi antud			
				arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%		
Siseminister. ja Adm. ja Omaval. Asjade Pea- valitsused	43	40	83	2	9,52	7	33,33	5	23,81	4	19,05	3	14,29	—	—	21	62
Rekvireer. Peakomisjon	29	91	120	8	19,05	4	9,53	12	28,55	16	38,10	2	4,77	—	—	42	78
Politsei Peavalitsus . . .	2	5	7	2	66,67	1	33,33	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4
Tervishoiu Peavalitsus	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Piirivalve Valitsus	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Sõjaväe Tervish. kom.	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Usuasjade Kolleegium . . .	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Välisministeerium	2	4	6	—	—	1	50,00	—	—	1	50,00	—	—	—	—	2	4
Haridusministeerium	11	18	29	—	—	3	50,00	—	—	1	16,67	2	33,33	—	—	6	23
Rahaministeerium	27	67	94	7	24,14	16	55,17	—	—	5	17,24	1	3,45	—	—	29	65
Otses. Maks. Peavalitsus ja Peakomitee	432	231	663	66	19,59	238	70,62	3	0,89	26	7,71	4	1,19	—	—	337	326
Tulumaksu Peakomisj. . . .	28	125	153	20	35,72	32	57,14	1	1,78	3	5,36	—	—	—	—	56	97
Tolli Peaval. ja Tollikom.	3	10	13	1	10,00	1	10,00	—	—	8	80,00	—	—	—	—	10	3
Patendi Apellats. kom.	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Riigikontroll ja Kontroll- nõukogu	3	7	10	1	33,33	—	—	1	33,33	1	33,34	—	—	—	—	3	7
Vangimajade Peavalits. ja Kohtuministeerium	1	7	8	1	33,34	—	—	—	—	2	66,66	—	—	—	—	3	5
Põllutöömisteer. Pea- valitsustega	459	284	743	33	15,87	71	34,13	31	14,90	8	3,85	65	31,25	—	—	208	535
Hoolekandelikvid. kom.	46	22	68	1	20,00	2	40,00	2	40,00	—	—	—	—	—	—	5	63
Maakorr. Peakomisjon	—	16	16	6	42,86	7	50,00	—	—	1	7,14	—	—	—	—	14	2
Kesk-veekomisjon	2	1	3	1	100,00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
Kauband. Tööst. minist.	16	5	21	—	—	5	41,67	4	33,33	3	25,00	—	—	—	—	12	9
Kütteainete keskkom.	1	1	2	—	—	—	—	—	—	2	100,00	—	—	—	—	2	—
Sõjaministeer., Sõjanõu- kogu ja Mereasj. Pea- valitsus	7	17	24	3	33,33	—	—	1	16,12	5	55,55	—	—	—	—	9	15
Teedeministeerium	11	7	18	1	11,12	7	77,76	—	—	—	—	1	11,12	—	—	9	9
Raudtee Valitsus	3	7	10	—	—	2	33,33	—	—	3	50,00	1	16,67	—	—	6	4
Posti-telegr.-telef. Peav.	1	3	4	—	—	2	100,00	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Töö-Hoolekande minist.	11	30	41	9	40,91	6	27,28	1	4,55	3	13,63	3	13,63	—	—	22	19
Kinnituspõhikogu	3	9	12	3	30,00	5	50,00	—	—	2	20,00	—	—	—	—	10	2
Ettekande otsuste kinni- tamiste, tühistamiste ja vaieluste lahendam. kohta	6	43	49	5	15,63	12	37,50	14	43,75	1	3,12	—	—	—	—	32	17
Seletuspärimised	14	15	29	—	—	1	16,67	—	—	2	33,33	—	—	3	50,00	6	23
Mitmesugused asutused	—	28	28	—	—	—	—	3	12,00	22	88,00	—	—	—	—	25	3
Kokku	1164	1098	2262	170	19,43	423	48,34	78	8,92	119	13,60	82	9,37	3	0,34	875	1387

Kokkuvõtte: 1924. a. ühes 1923. a. lõpetamata asjadega sisse tulnud

I astme asju 2262
II „ „ 505 = 2767.

Nendest lõpetatud
I astme asju 875 — 38,68 %
II „ „ 163 — 32,28 % = 1038 — 37,81 %.

1924. a. tegevuse aruanne.

II astme toimetused. Kohtuasutuse nimetus.	1. jaan. 1924 oli lõpetamata asju		K o k k u	L õ p e t a t u d 1924. a a s t a l										K o k k u	1. jaan. 1925 a. jäi otsustamata
	1924. aastal juurde tulnud			kaebused rahuldatud		tagajärjeta jäetud		mahakust. ja lõpetatud mitmesug. põhjustel		kõrvaldatud läbivaatam. mitm. põhj.		K o k k u			
	arv	%		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%				
Tallinna-Haapsalu Rahukogu	25	27	52	12	48,00	13	52,00	—	—	—	—	25	27		
Saaremaa 2. jsk. Rahukoht.	—	2	2	—	—	1	100,00	—	—	—	—	1	1		
Haapsalu jsk. "	3	2	5	1	100,00	—	—	—	—	—	—	1	4		
Rapla jsk. "	9	—	9	1	50,00	—	—	—	—	1	50,00	2	7		
Raasiku jsk. "	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2		
Lihula jsk. "	2	3	5	1	100,00	—	—	—	—	—	—	1	4		
Keila jsk. "	1	5	6	1	100,00	—	—	—	—	—	—	1	5		
Tallinna 4. jsk. "	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
Hiiumaa jsk. "	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
Rakvere-Paide Rahukogu	14	32	46	8	40,00	12	60,00	—	—	—	—	20	26		
Tapa jaoskonna Rahukoht.	4	1	5	1	33,33	2	66,67	—	—	—	—	3	2		
Paide jsk. "	5	10	15	2	100,00	—	—	—	—	—	—	2	13		
Jõhvi jsk. "	2	6	8	—	—	2	100,00	—	—	—	—	2	6		
Narva 3. jsk. "	1	4	5	1	100,00	—	—	—	—	—	—	1	4		
Rakke jsk. "	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
Rakvere 2. jsk. "	1	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4		
Lüganuse jsk. "	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2		
Viljandi-Pärnu Rahukogu	28	38	66	8	40,00	11	55,00	—	—	1	5,00	20	46		
Pärnu 2. jaosk. Rahukoht.	7	3	10	—	—	7	100,00	—	—	—	—	7	3		
Mõisaküla jsk. "	13	19	32	1	20,00	4	80,00	—	—	—	—	5	27		
Viljandi 1. jsk. "	1	2	3	1	100,00	—	—	—	—	—	—	1	2		
Võhma jsk. "	2	5	7	1	50,00	1	50,00	—	—	—	—	2	5		
Viljandi 2. jsk. "	7	5	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12		
Viljandi 3. jsk. "	1	5	6	—	—	—	—	—	—	2	100,00	2	4		
Pärnu 3. jsk. "	5	14	19	—	—	2	100,00	—	—	—	—	2	7		
Suure-Jaani jsk. "	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
Tartu-Võru Rahukogu	34	38	72	12	30,00	28	70,00	—	—	—	—	40	32		
Tartu 2. jaosk. Rahukoht.	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
Tartu 3. jsk. "	4	—	4	—	—	3	100,00	—	—	—	—	3	1		
Tartu 4. jsk. "	2	3	5	1	50,00	1	50,00	—	—	—	—	2	3		
Mustvee jsk. "	4	4	8	1	25,00	3	75,00	—	—	—	—	4	4		
Tartu 6. jsk. "	4	6	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10		
Elva jsk. "	13	10	13	—	—	2	100,00	—	—	—	—	2	11		
Võru 3. jsk. "	6	4	10	—	—	1	100,00	—	—	—	—	1	9		
Võru 2. jsk. "	3	3	6	—	—	1	100,00	—	—	—	—	1	5		
Võru 1. jsk. "	1	4	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5		
Valga 1. jsk. "	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3		
Valga 2. jsk. "	6	4	10	2	100,00	—	—	—	—	—	—	2	8		
Petseri 1. jsk. "	3	3	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6		
Petseri 2. jsk. "	2	5	7	1	33,33	2	66,67	—	—	—	—	3	4		
Jõgeva jsk. "	2	4	6	1	100,00	—	—	—	—	—	—	1	5		
Otepää jsk. "	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1		
Tartu 5. jsk. "	—	10	10	—	—	4	80,00	1	20,00	—	—	5	5		
Riigikohtu otsuste ümberotsustamised	1	2	3	—	—	1	100,00	—	—	—	—	1	2		
Kokku	211	294	505	57	34,97	101	61,97	1	0,61	4	2,45	163	342		

1. jaanuariks 1925. a. jäi lõpetamata:

I astme asju 1387 — 61,32 %
 II " " 342 — 67,72 % = 1729 — 62,49 %.

Avalikke kohtuistungid oli 48.
 Korraldavaid koosolekuid 83.
 Korraldavatel koosolekutel arutatud kokku 1703 küsimust.

mis kreposti jaoskonna ülem arvesse peab võtma kinnistamispalvete läbivaatamise ja rahuldamise juures. Nende tingimiste hulgas ei ole aegumist mitte nimetatud, millest järgneb, et aegumise küsimuse üles võtmiseks kreposti jaoskonna ülemal puudub seaduslik alus. Tuleb tähendada, et aegumise instituut ei sisalda eneses mitte ainult ülemalnimetatud ja rahukogu poolt tsiteeritud § 3618. ja 3623, vaid veel teisi määrusi, milledes ettenähtud asjaolude teostumine paneb seisma ehk katkestab aegumise aja jooksu ja seab üles seega teisi aegumise tähtaegu kui § 3620. (§ 3625, 3629, 2624). Kui kreposti jaoskonna ülem võiks lahendada aegumise küsimust, siis peaks ta ka võima selle juures üleküsida tunnistajaid, sest aegumise kahtluse all seisva dokumendi ettepanēja võib tunnistajate läbi tõendada aegumise katkestamist ehk jälle selleks koduseid dokumente, akte ja kirju ettepanna. Kreposti jaoskonna ülemal puudub aga võimalus tunnistajaid ülekuulata ehk isegi lihtsat kirjavahetust ja notariaalselt tõestamata akte arvesse võtta. Riigikohus leiab, et rahukogu vastollu on sattunud notariaal-seaduse § 352. ja ts. kp. s. § 706. otsekohese mõttega, seletades, et kreposti jaoskonna ülemal õigus on ülesvõtta aegumise küsimust kinnistamiseks ettepandavate aktide suhtes (Riigikohtu tsiv. osak. toim. Nr. 656 — 1924. a.).

Maaseadusega võõrandatud mõisate kreposteerimine Eesti Vabariigi nimele.

Tartu-Võru kreposti jaoskonna ülem keeldus kreposteerimast Eesti Vabariigi nimele maaseaduse põhjal võõrandatud Karste rüütlimõisat. Põllutööstusministeeriumi voliniku poolt selle peale antud kaebuse jättis Tartu-Võru rahukogu oma otsusega 30/VII 1923. a. tagajärjeta. Riigikohtusse antud kassatsiooni kaebuses palub põllu-

tööstusministeeriumi volinik tühistada rahukogu otsust. —

Riigikohus leidis, et kassatsiooni kaebus rahuldada tuleb järgmistel põhjustel: Balti tsiviilõiguse § 868. p. 6. järele kaotab kinnisvara omanik oma omandusõiguse muu seas siis, kui tema kinnisvara eriseadusega võõrandatakse riigikasuks. Sama õiguse § 3004. märkus 2. järele on seadusel põhjendatud asiõigused, nende seas ka omandusõigus kinnisvara peale, maksivad ka ilma et nad kreposti raamatutesse sisse oleks kantud.—Asutava Kogu poolt 10/X 1919. a. vastuvõetud ja Riigi Teatajas nr. 79/80—25/X 1919. a. väljakuulutatud maaseaduse põhjal võõrandati muu seas kõik rüütlimõisad ja läksid need mõisad maaseaduse jõusse astumise päevast alates üle Eesti Vabariigi omanduseks. Seega kaotasid endised maaomanikud oma omandusõiguse ja nende asemele astus riik. — Balti tsiviilõiguse § 809—813 annavad kinnisvara omanikule õiguse tema poolt omandatud vara kreposteerimist ehk kinnistamist nõuda, mille juures sel juhtumisel, kui omandusõiguse üleminek sünnib sellekohase eriseaduse läbi, tarvis ei ole endise omaniku nõusolekut kreposteerimise palve rahuldamiseks. —

Eeltoodud seaduste eeskirjad ei ärata mingit kahtlust selles, et ei leidu seaduslike takistusi maaseaduse põhjal võõrandatud maade Eesti Vabariigi nimele kreposteerimiseks, olgugi et iseäraldi ettenähtud ei ole see kreposteerimise kord ei maaseaduses ei ka selle teostamise määrustes. Esinedes maa seadusliku omanikuna on Eesti Vabariigil B. ts. õ. § 809—813 põhjal vastuvaidlematu õigus nõuda, et tema omanduseks üleläänud maad ka tema nimele saaks kreposteeritud. —

Ei võinud mainitud maade kreposteerimist takistada ka see asjaolu, et maaseaduse § 9. ja 10. äratahendamata eriseadused senini veel välja andmata ja et Balti tsiviilõiguse § 868. p. 6. järele sun-

dusliku võõrandamise puhul selle võõrandamise eel peab käima täieline tasumaksimine maa endisele omanikule. Maa-seaduse § 10-ga on võõrandatava maa eest tasumaksimise küsimus edasi lükatud kuni sellekohase eriseaduse väljaandmiseni. Selle läbi on kõrvaldatud B. ts. õ. § 868 p. 6. äratähendatud tasumaksimise kohta käiva eeskirja kohaldamise võimalus maaseaduse põhjal võõrandatud maade suhtes. Sama maade peal lasuvate obligatsioonide saatuse küsimuse lahendamise oleneb aga täiesti mainitud tasumaksimise küsimuse äraotsustamisest ja tuleb sellepärast samuti edasilükatuks lugeda. —

Rahukogu arvamine, nagu oleks maaseaduse § 1. ja 2. paljas deklaratsiooni laad, tuleb ekslikuks lugeda, sest maaseaduse jõusse astumise päevast peale on endised omanikud oma omandusõiguse võõrandatud maade peale kaotanud ja see õigus on tegelikult üleläänud Eesti riigile. —

Kõigil neil põhjustel leiab riigikohus, et tühistada tuleb Tartu-Võru rahukogu otsus, millega jõusse jäeti Tartu-Võru kreposti jaoskonna ülema määrus Karste rüütlimõisa kreposteerimise asjus (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 423 — 1924. a.).

Lepingu, arve ja kviiitungi tempelmaksutamine.

Tempelmaksu seaduse § 1. p. 1. järele käivad tariifis ülesloetud dokumendid tempelmaksu alla igatks iseseisvalt, ilma et üks võiks teise asemele astuda. Sama paragrahvi punkt 3-das leidub arvete kui iseseisvalt maksu alla käivate dokumentide kohta erimäärus, et need käivad maksu alla isegi siis, kui nad jäänud on allakirjutamata. Tariifi nr. 2/14. järele käivad arved üle 100 marga 2/10 protsendilise maksu alla, vaatamata selle peale millise juriidilise tehingu üle ehk millisel

juhtumisel arve antakse. Kui peale selle silmas pidada, et arve oma sisu järele ei moodusta lepingut, vaid on harilikult selle täitmise üks moment ja et maks tariifi järele teatava lepingu pealt võib kogu teine olla, kui arve ehk arvete pealt, mis sama lepingu täitmise puhul ette pannakse, siis ei jää kahtlust, et arve on igal juhtumisel iseseisvalt maksustatav dokument, ärarippumata sellest, kas toiming, mille teostamise puhul arve antakse, omakord on väljendatud dokumendis ja tempelmaksustatud või mitte, samuti nagu maksukviitung, mille maksustamist ka ei saa panna lepingu dokumendi eest tasutava maksu arvele. Maksustada tuleb iseseisvalt ja ärarippumata üksteisest nii lepingut kui ka arvet ja maksukviitungi, mis ühe ja sama lepingu teostamisel välja on antud (Riigikohtu tsiv. osak. toimet. nr. 433 — 1924. a.).

Vekslite protesteerimise tähtpäev.

Käesoleval juhtumisel oli maksunõudmine vekslivõlglastele notaariuse poolt saadetud 16/IX 1921. a., vekslel aga protesteeritud alles 19/IX samal aastal, s. o. neljandal päeval pärast maksunõudmise saatmist. Kohtupalat leidis, et nõude aluseks pandud vekslit ei või seaduslikus korras protesteerituks tunnustada ja et selle tagajärjel ära langeb pealkirjutaja vastutus vekslile võla eest. Veksliseaduse § 68. põhjal peab vekslipidaja vekslile notaariusele protesteerimiseks esitama sel päeval, mis seaduses kindlaks on määratud vekslile ettepanemiseks maksimisele. Samal päeval pöörab notaarius isiklikult ehk kirjalikult vekslilandja poole, et viimane vekslile ära tasuks. Kui kuni kella kolmeni järgmisel päeval maksimist ei järgne, siis protesteerib notaarius vekslile sellel samal päeval, tehes selle üle sissekande registrisse ja märkuse vekslile peale. Selle

märkuse tegemise ajast loetakse protest sündinuks; ta astub aga jõusse peale selle kohta eraldi akti kokkuseadmist. Siit järgneb, et vekslit protesti ajaks loetakse see päev, millal protesteerimise märkus vekslit peale tehti, mis aga sündima peab mitte hiljem kui järgmisel päeval pärast maksunõudmise saatmist. On see aga hiljem tehtud, siis ei või vekslit seaduslikus korras protesteeritaks lugeda, mille tagajärjel ära langeb pealkirjutajate vastutus vekslit võla eest veksliseaduse § 55. põhjal (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 648 — 1924. a.).

Kinnisvara mõttelise osa krepoteerimine.

14. juunil 1923. a. lükkas Tallinna-Haapsalu krepoti jaoskonna ülem tagasi Ado Hein'i voliniku palve, et $\frac{2}{5}$ mõttelist osa Tallinnas asuvast kinnisvarast, krep. nr. 396 all, saaks ette pandud lepingu järele kinnitatud Ado Hein'i nimele. Oma määruse põhjenduseks võttis krepoti jaoskonna ülem asjaolu, et tõendust selle üle ettetoodud ei ole, et nimetatud kinnisvara kaasomanikud loobunud on ostu eesõigusest selle $\frac{2}{5}$ mõttelise osa kohta, millepärast krepoti jaoskonna ülem ka tagajärjeta jättis Balti tsiviilõiguse § 939. põhjal Ado Heini voliniku palve. Krepoti jaoskonna ülema määruse peale antud kaebuse jättis omatorda tagajärjeta Tallinna-Haapsalu rahukogu. Omas määruses toetub rahukogu ka B. ts. õ. § 939. peale ja leiab veel peale selle, et notariaal-seaduse § 352. p. 2. põhjal kaasomanikkude ostu eesõigus takistab Hein'i õiguste sissekandmist. Selle määruse peale andis Ado Hein'i volinik riigikohtule kassatsiooni kaebuse.

Riigikohus leidis, et Balti tsiviilõiguse (§ 938.) järele kaasomanik võib oma osa müüa ja pantida. Teiste kaasomanikkude eesostu ja väljaostu õigus (§ 939.) ei saa

teda selles takistada. Samuti ei ole seaduses ettenähtud, et ostja õiguste krepoti raamatutesse kandmist müüja kaasomanikkude B. ts. õ. § 939. äratähendatud eesõigus ja õigus võiks takistada. Ostja õiguste krepoti raamatutesse kandmine on väljaostu õiguse kohta ükskõikne, ta ei takista viimast mitte (B. ts. õ. § 1622.). Et kaasomanikkude eesostu ja väljaostu õigus teiste kaasomanikkude poolt Heinile müüdud $\frac{2}{5}$ osa suhtes krepoti raamatutesse sisse kantud oleks enne Hein'i voliniku poolt avaldatud krepoteerimise palvet ja selle palve täitmist takistaks notariaal-seaduse § 352. p. 2. põhjal, ei ole millegagi tõendatud (Riigikohtu tsiviil osak. toim. nr. 655 — 1924. a.).

Kas maksab üüriseaduse § 15. ka omavalitsuse asutustele kuuluvate majade suhtes?

Ekslikuks tuleb lugeda arvamist, et maa ehk linna omavalitsustel oma majades korteri saamiseks sama õigus on, mis üüriseaduse § 15. järele on antud valitsuse asutustele riigi majade kohta. — Üüriseadus (R. T. nr. 112--1921. a.) esineb eriseadusena ja sellepärast ei kannata temas sisalduvad määrused laiendavat tõlgitsemist ja ei või neid kohaldada niisuguste juhtumiste kohta, mis neis otsekohe ei ole ettenähtud. Üüriseaduse mainitud § 15. käib ainult selle juhtumise kohta, kui valitsuse asutused vajavad riigi maju riigi asutuste ehk riigi ametnikkude mahutamiseks. Et siin „riigi majadest“, „riigi asutustest“ ja „riigi ametnikkudest“ nende sõnade tähtsuses mõttes kõne on, järgneb üüriseaduse § 1., kus vahet tehakse „valitsuse“ ja „omavalitsuse“ ametkohtade j. n. e. vahel, — ja „õpetajate palgaseadusest“ (R. T. nr. 41—1921. a.), kus õpetajad, kes omavalitsuselt palka saavad, riigi teenijateks ei loeta (§ 9. märkus IV), vaid omavalitsuse teenijateks. —

Kui ka põhiseaduse § 75. järele riigivõim valitsemist kohtade peal teostab omavalitsuste kaudu, siis ei tähenda see veel mitte, et omavalitsuse asutused on riigi asutused ehk et nende peale tuleb laiendada ka neid õigusi, mis üüriseaduse kui eriseaduse läbi on eriti antud valitsuse asutustele riigimajade suhtes. Ka see asjaolu, et oma varade valitsemisel, nagu kohtu protsessides ja maksude sissenõudmise juures, omavalitsustel on samad õigused nagu riigi valitsuse asutustel, ei õigusta üüriseaduse § 15. laiendamist omavalitsustele kuuluvate majade peale, sest et selles paragrahvis räägitakse ainult riigile, mitte aga omavalitsustele kuuluvatest majadest. Kui omavalitsustele oleks tahetud anda neile kuuluvate majade suhtes neid õigusi, mis riigivalitsuse asutustele anti riigi majade suhtes, siis oleks tulnud seda üüriseaduses selge sõnaga väljendada. Et seda aga tehtud ei ole, siis puudub § 15. eeskirja laiendamiseks ka omavalitsuse asutuste ja majade peale igasugune alus (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 694—1924. a.). —

Omandusnõue (rei vindicatio) asja juba edasi võõrandanud valdaja vastu.

Omas nõudekirjas palusid nõudjad A. R. ja G. I. välja mõista Tartu linnalt nende kasuks 70 puuda 21 naela juustu ja kohustada kostjat seda juustu nõudjatele kätte andma, juhtumisel aga, kui kostja juustu välja andma ei peaks, siis temalt välja mõista nõudjate heaks hind 33.852 mk. ühes % % . Rahukogu otsuse peale, millega nõue tagasi lükati, antud kassatsiooni kaebuses seletab nõudjate volinik, et rahukogu oma otsuse tegemise juures olla rikkunud B. ts. õ. §§ 897. ja 899, mis käivad omandusnõude (rei vindicatio) kohta. Kassaator iseloomustab seega oma nõuet kui omandusnõuet. Rahukogu lei-

dis kindlaks tehtud olevat, et Tartu linnavalitsus on vaieluse all oleva juustu saanud soomusrongide diviisilt, kellele ka juustu eest raha on maksnud. Edasi leidis rahukogu, et kostja valduses juustu enam ei ole ja et ta seda heas usus olles edasi on müünud tarvitajaile. Balti tsiviilõiguse §§ 897, 899, 900, 901 ja 902 loetlevad küll neid üles, kelle vastu omandusnõuet võib tõsta, kuid kostja käesoleval korral nende hulka ei kuulu, vaid nende hulka, kellest räägib sama õiguse § 904, kes valdasid asja heas usus ja oma valduse kaotasid enne kohtu otsuse tegemist ilma kavaluseta (ohne Arglist). Nii-suguste vastu ei ole omandusnõue mitte lubatud, sest heas usus võõrandamist ei või kostjale süüks panna ega kavaluseks lugeda. Eelseisvas asjas ei ole tõendatud ei ka kellegi poolt väidetudki, et kostja vaieluse all oleva juustu oleks edasi müünud halvas usus, kavalusega ehk kuritahtliselt. Nõnda oli omandusnõue kostja vastu algusest peale põhjendamatu ja rahukogu jättis selle nõude õigesti ja seaduspäraselt rahuldamata (Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 665 — 1924. a.).

Administr.-osakond.

Kas vallavalitsus on kohustatud valla piiridest lahkuvatele isikutele nende ülespidamise ja elukommete kohta tunnistusi välja andma (L. T. S. § 393)?

Vastus eitav.

Vene ajal said küll töölised, kes olid taluperemeeste ja rentnikkude juures teenistuses, kogukonnast lahkumise korral kohaliku vallavanema käest atestaadi oma elukommete ja ülespidamise kohta, kuid praegusel ajal, kus kõik Eesti Vabariigi kodanikud seaduse ees ühetaolised on (Põhis. § 6), kus seisused ja teenistu-

sesse astumise kitsendused, mis L. T. S. § 373—394 ettenähtud, ärakaotatud ja kus vallavanemate peal mingisuguseid poliitilisi kohustusi ei lasu (Polits. Korr. R. T. nr. 4/5—1920. a. sead. nr. 20), ei ole alust tugeneda L. T. S. § 393 peale ja nõuda vallavalitsuse ehk vallavanema käest mingisugust ülespidamise ja elukommete attestaati. (R. admin. t. nr. 141-I—1925. a.).

Kas maksulehe maksukohuslasele mitte kätteandmine või hilja kätteandmine võib põhjuseks olla vastulausete tähtaja pikendamiseks?

Vastus: Ainult sel juhtumisel kui maksuleht ei ole Ärim. S. § 437 korras kätteantud.

13. okt. 1917. a. Seaduse § 3. järele saadetakse maksulehed välja maksjatele kätteandmiseks kõige hiljemalt 15. juuniks ja neis lehtedes tähendatakse ära vastulausete andmise tähtaeg ja kord (§ 5 ja 9). Ärimaksu Seaduse § 437 põhjal tuleb maksuleht maksjale kätte antuks lugeda, kui ta on toimetatud maksja elukohale või ühe tema asutise asukohale ja on allkirja vastu ära antud maksjale enesele või tema äraolekul kellegile tema kodukondsetest, sellidest või teenijatest, samuti ka majaperemehele, kus maksja elab või tema asutis asub. — 13. okt. 1917. a. Seaduse § 6. on öeldud, et maksulehe mitte kätteandmine või hilja kätteandmine ei või põhjuseks olla sama seaduse § 5 ülesseatud vastulausete tähtaja pikendamiseks. See tähendab, et kui maksuleht on § 437 korras kätteantud, siis see asjaolu, et maksukohuslane isiklikult ei ole

temale määratud maksulehte kätte saanud ehk hilja on kätte saanud, ei või vastulause andmiseks määratud tähtaja pikendamiseks põhjust anda (R. adm. t. nr. 169-II 1925. a.).

Kas valla-kogukonna Seaduse § 30. ja Talurahva Asj. Juhtimise Seaduse § 17. p. 3. ühes märkusega, mis järeelvalve asutustele õiguse andsid valla omavalitsuse ametnike ametist lõpulikult tagandada, on praegusel ajal oma maksvuse kaotanud?

Vastus jaatav.

Omaval. Ajut. Järeelvalve Sead. § 10. järele kaotasid oma maksvuse kõik endised omavalitsusasutuste tegevuse järeelvalve määrused, mis Omaval. Ajut. Järeelvalve Seadusele vastu käivad, ja sellepärast tuleb kõige pealt lahendada küsimust, kas nimetatud seaduste §§ 30. ja 17. p. 3. üldse veel maksvateks võib lugeda. Riigikohtu administratiiv-osakonna otsusega 16. dets. 1921. a. Jaan Rattase kaebuse asjas on küll tunnistatud maksvaks § 30. teine osa, mis puutub vallasekretäri lõplikku ametist tagandamise ameti mitteoskamise pärast, kuid sellest ei saa veel järeldada, et tuleks lugeda maksvaks ka § 30. esimene osa, mis puutub valla omavalitsuse ametnikkude lõplikku tagandamise kuritööde ilmsikstuleku puhul nende tegevuses. Omavalit. Ajut. Järeelvalve Sead. § 7. näeb täpselt ette järeelvalveasutuse õigused omavalitsuste ametnikkude suhtes juhtumisel, kui tema omavalitsuseasutuse tegevuses kuriteo tunnismärke leiab ja nimelt, et järeelvalveasutus, linna ja maakonna omavalitsuseasutuste asjus siseminister, valla ja alevi omavalitsuseasutuste asjus maakonnavalitsus, võib omavalitsuse ametnikku tema kohtu alla and-

mise korral ametist ajutiselt tagandada kuni asja otsustamiseni kohtus. Omaval. Ajut. Järelvalve Seadus on paigutanud järelvalve korraldamisel vallaomavalitsuse sisuliselt samasuguste määruste alla, kui linna- ja maakonna omavalitsuse ja sellepärast oleks selle seaduse üldise mõtte vastane tunnistada järelvalve-asutustel järelvalve teostamisel vallaomavalitsus-asutuste ametnikkude kohta suuremaid õigusi, kui järelvalve teostamisel linna ja maakonna omavalitsus-asutuste ametnikkude kohta. Kuna siseministril ei ole õigust Omaval. Ajut. Järelvalve Sead. § 7 järele ametist lõplikult tagandada linna ja maakonnavalitsuse ametnikke, siis ei või seda õigust olla järelvalve-asutustel, ei maakonnavalitsusel ega siseministril, ka vallaomavalitsus-asutuste ametnikkude suhtes. Ettetoodud kaalutlustel peab jõudma otsusele, et Vallakoguk. Valitsem. Sead. § 30 esimene osa ja Talur. Asj. Juhtim. Sead. § 17 p. 3 ühes märkusega, mis järelvalve asutustele õiguse andsid vallaomavalitsuse ametnikke ametist lõplikult tagandada isegi ilma neid kohtu alla andmata, on vastolus Omaval. Ajut. Järelvalve Sead. § 6, 7 ja 8 ning sellepärast ka oma maksvuse kaotanud (R. adm. t. nr. 758 — 1925. a.).

Kas 1866. a. Valla-kogukonna Seaduse § 18. võib külakümnikkude valimise aluseks olla?

Vastus eitav.

1866. a. Valla-kogukonna Seaduse § 17. järele oli valla politsei korraldajaks vallavanem. Tema käsualusteks olid vallavanema abid ja külakümnikud. Külakümnikke, kus neid mõisates tarvilikuks tunnistati, võisid vallavanem abidega valida ühe iga 8—15 talu omanikkude ja rentnikkude seast, missugusest valimisest oli tarvis teatada mõisa ja maakonna politseile. Külakümnikkude peal lasusid puhtpolitseilised funktsioonid (§ 18.). Asutava

Kogu poolt 17. dets. 1919. a. vastuvõetud Politsei Korralduse Seaduse (Riigi Teat. nr. 4/5 — 1920. a. Seadus nr. 20.) maksmahakkamisega vabanesid vallavanemad, nende abid ja külakümnikud politsei funktsioonidest. Et külakümnikud olid vallavanemate ja nende abide, kui kohalise politsei võimu käskude täitjateks neile määratud ringkonnas ehk külas ja et muid ülesandeid, peale politseiliste, nende peale ei olnud pandud, siis kadus Politsei Korralduse Seaduse maksmahakkamisega ka külakümnikkude instituut üldse ära, mispärast ei või 1866. a. Valla-kogukonna Seaduse § 18, mis oma maksvuse kaotanud, külakümnikkude valimise aluseks olla.

(R. adm. t. nr. 259-I — 1925. a.)

Kes peab kooli põllumajandusliste hoonete korrashoiu kulud kandma, kas kooli ülevälpidaja või neid hooned kasutaja õpetaja?

Seaduses ei ole otsekohe vastust selle küsimuse peale antud, sellepärast see küsimus tuleb lahendada vastavate seaduste määruste üldmõtte järele. — Avalikk. Algk. Seaduse § 29, mis ära määrab õpetajale antava maa suuruse, ei lausu põllumajanduslistest hoonetest midagi. Ei ole ka selle seaduse teistes paragrahvides põllumajanduslikkude hoonete ehitamisest ja tarvitamisest juttu. Ainult Aval. Algk. Sead. elluviimise määruse § 13. kirjutab ette, et algkooli ülevälpidajad on kohustatud majapidamiseks tarvisminevaid kõrvalhooneid ehitama. See määrus võib aga põhjeneda Aval. Algk. Seaduse § 29-le ja selle järele peab mõistma, et kui kooli ülevälpidaja on kohustatud andma maad õpetajale, siis peab tema võimaldama ka õpetajale seda maad pidada, s. o. hoolitsema selle eest, et kooli juures õpetajate põllumajapidamiseks ka tarvilikud kõrvalhooned oleks. Nii tuleks § 29. tähenda-

tud „maa“ mõiste all arvata maad ühes tarvilikkude kõrvalhoonetega. Sellepärast tuleb samuti mõista ka § 29. tähendust, nimelt, et selle paragrahvi põhjal tarvitatava maa eest ühes kõrvalhoonetega tuleb renti maksta üldisel alusel, s. o., üldistel alustel maksa renti nii maa eest kui ka kõrvalhoonete eest. Aval. Algk. Seaduse § 26. järele on vald kohustatud kandma kooli majanduslikud kulud, aga mitte õpetajate majapidamise kulud.

(R. adm. t. nr. 738-I — 1925. a.)

Kas Rahukogul on õigus administratiiv asjus tühistatud otsuse asemele uut otsust teha?

Vastus jaatav.

Adm. K. K. § 22. p. 2. järele võib administratiiv kohus, tühistades kaevatud otsuse, tarvilisel korral ettekirjutada „tühjaks-tunnistatud akti asemel uus korraldus, määrus ehk otsus välja anda, ehk uus tegevus ette võtta antud juhatuste järele“. Sellest tehakse järeldus, et seadus ei luba kohtul endal tühistatud otsuse asemel uut otsust teha; kuid see järeldus ei ole õige. Rahukogu arutab asja sisuliselt (Adm. K. K. § 17 — 20) ja teeb otsuse oma sisemise äratundmise järele (Adm. K. K. § 21). Arusaadav, et niisugustel juhtumistel, kus asjaolud kõik väljaselgitatud, ei või mingit takistust olla, et Rahukogu asja sisuliselt lahendab selle asemel, et asja tagasi saata uueks otsustamiseks. Kus aga asi nõuab veel uut arutamist ehk kui kohus mingisugustet muudel põhjustel ei leia võimaliku olevat ise asja

lõpulikult otsustada ehk kui tuleb mingisugune tegevus ette võtta, seal „tarvilisel korral“ lubab seadus kohtule ettekirjutada vastavale asutusele ehk ametnikule tühjaks tunnistatud akti asemel uus korraldus, määrus ehk otsus välja anda, ehk uus tegevus ette võtta antud juhatuse järele. Sellepärast ei või Adm. K. K. § 22. p. 2. välja lugeda mingit kohtu õiguse piirdumist oma otsuste tegemise juures, vaid vastupidi, ta annab kohtule rohkem vabadust, sest õigustab teda asja tarvilisel korral tagasi saatma uueks otsustamiseks vastavale asutusele ehk ametnikule selle asemel, et ise asja ära otsustada (võrdl. Ts. Kp. S. § 772.) (R. adm. t. nr. 706-I — 1925. a.).

Kas on võimalik ametnikku kõrgemalt ametilt ümber paigutada alamale ametile?

Vastus jaatav.

N. S. § 69 märkus annab ülemusele, kellest oleneb ametniku ametisse määramine, õiguse ametnikku kõrgemalt ametilt ümber paigutada alamale ametile, kuid seda õigust võib ülemus tarvitada ainult N. S. vastavates paragrahvides aramääratud juhtumistel ja tingimustel. Näit. N. S. § 410. alusel võib ametnikku kõrgemalt kohalt alamale ümberpaigutada kui ametnikule pikalduse ja hooletuse eest ametikohuste täitmisel aasta jooksul mitmekordselt märkusi või kolm valju noomitust on tehtud ja tema peale selle samal aastal uuesti hooletuses süüdlasena osutub.

(R. adm. t. nr. 674-I — 1925. a.).

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 35.

Tellimise hind: 400 mk. aast. (8 nummert).
Üksik number 50 mk.